

В. В. Шеховцов

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри екологічного права Національного університету
“Юридична академія України імені Ярослава Мудрого” (м. Харків)

УДК 349.6:347.23(477)

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТВАРИН

Досліджується правова регламентація прав та обов'язків осіб, що мають у своїй власності (в тому числі приватній) тварин, здійснюють діяльність, пов'язану з іх оборотом, повинна здійснюватись із дотриманням норм міжнародного законодавства в цій сфері та відповідно до основних стандартів Європейського Союзу.

Ключові слова: право приватної власності, тварини, європейське законодавство, європейські стандарти.

Європейське законодавство щодо утримання тварин, як і українське, не містить стрункої системи і є розорошеним за окремими напрямками. Разом із тим окремі стандарти закладені в законодавстві і спрямовані на недопущення завдання страждань тваринам. Подібним чином реалізований цей підхід у Законі України “Про захист тварин від жорстокого поводження” [1], яким у ст. 8 закріплено особливості утримання диких тварин у неволі, які передбачають, що утримання диких тварин у неволі допускається, якщо створені умови, що відповідають їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям. Утримання диких тварин у неволі без створення відповідних умов не допускається. Утримання диких тварин у неволі допускається за наявності дозволу, що видається центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища. Утримання диких тварин у неволі без дозволу допускається в разі тимчасового утримання врятованої постраждалої тварини. Допускається утримання дрібних диких тварин, які традиційно утримуються людьми в неволі і можуть бути забезпечені умовами утримання відповідно до вимог Закону [1].

Таким чином, національне законодавство встановлює два типи вимог до власників тварин: створення умов для утримання тварин та отримання дозволу на їх утримання. Європейська Конвенція про захист хребетних тварин [2], що використовуються для дослідних та інших наукових цілей, значною мірою деталізує ці вимоги: “Будь-яка тварина, що використовується або призначена для використання у тій чи іншій процедурі, забезпечується приміщенням, відповідним середовищем існування, як найменш мінімальною свободою пересування, іжею, водою та доглядом, що відповідають вимогам її стану здоров’я та умовам утримання. Будь-яке обмеження можливостей тварини задовольняти свої фізіологічні та етологічні потреби має бути якнайменшим, коли це практично можливо. Під час виконання цього пункту слід враховувати керівні принципи розміщення тварин та догляду за ними, що викладені в додатку А до цієї Конвенції.”

Певні дослідження у цьому напрямку проведенні В. Андрейцевим П. Павловим, В. Петровим, Н. Реймерсом та іншими вченими. Разом із тим, наявними є прогалини щодо правового регулювання права приватної власності на тварин,

особливо із запровадженням європейських стандартів у цьому напрямку. Висвітлення цих питань і є метою нашого дослідження.

Середовище, в якому тварини розводяться, утримуються або використовуються, перевіряється щоденно.

Умови утримання та стан здоров'я тварин ретельно і регулярно обстежуються для того, щоб запобігати болю або стражданням, занепокоєнню чи тривалій шкоді, що можуть бути відвернуті.

Директивою Ради 1999/22/ЄС від 29 березня 1999 р. “Про утримання диких тварин в зоопарках” [3] ці вимоги ще більше посилено шляхом закріплення вимоги щодо забезпечення умов, за яких буде виключатися можливість втечі або будь-який контакт тварин, що утримуються в зоопарках, із місцевими тваринами, та недопущення поширення небезпечного впливу на них.

Разом із тим перелічені умови мають оціночний характер і підлягають деталізації в національному законодавстві. Таким чином, виникає необхідність у встановленні на національному рівні норм забезпечення тварин, які утримуються, приміщеннями, їжею, водою та доглядом. Зазначені умови можуть бути згруповани у декілька груп тварин залежно від мети використання тварин та перевірятися під час здійснення дозвільно-реєстраційної діяльності.

Крім того перспективно видається й поступово запроваджувана в Європі система електронної ідентифікації тварин. Так, електронна ідентифікація дрібних домашніх тварин та коней існує в світі понад 15 років і в багатьох країнах закріплена законодавчо. Розвиток електронної ідентифікації особливо прискорився в 2004 р. після вступу в дію нових вимог ЄС щодо обов’язкової наявності мікрочипів у собак та котів.

Обов’язкову наявність мікрочипу вже зараз вимагають Велика Британія та Ірландія. У Швейцарії з 1 січня 2006 р. всі цуценята (а з 2007 р. — усі собаки) мають бути ідентифіковані за допомогою мікрочипів та внесені в базу даних. У деяких кантонах (Женева, Базель та ін.) обов’язкова електронна ідентифікація впроваджена вже з 2004 р. В Іспанії, Франції та Італії законодавча база ідентифікації за допомогою мікрочипів також існує вже впродовж років. Наприклад, в Іспанії всі собаки вагою понад 25 кг мають бути чиповані, а власник під час прогулянки з твариною містом зобов’язаний мати при собі документ, який підтверджує факт введення мікрочипу. У Німеччині закон про обов’язкову електронну ідентифікацію всіх собак як частини заходів щодо запобігання поширенню особливо небезпечних хвороб набув чинності з 1 січня 2006 р. Отримання нових документів на собаку або кішку в Німеччині відбувається лише за умов імплантації тварині мікрочипу. У Бельгії всі собаки, народжені після 1 вересня 1998 р., а в Словенії усі собаки, народжені після 1 січня 2002 р., згідно з існуючими законами повинні бути чиповані. У Австрії з 1 січня 2004 р. усі собаки міста Віден мають бути електронно ідентифіковані. Також обов’язковим є чипування всіх собак і в Гонконзі. Нова Зеландія згідно з Актом контролю над собаками розпочала з 2006 р. обов’язкове чипування усіх собак. Ще один приклад — Греція, яка, готовуючись до проведення Олімпійських ігор 2004 р., прийняла закон, згідно з яким кожен власник має підтвердити факт наявності чипа у його собаки або кота. Законодавчо закріплена ідентифікація за допомогою чипів стосується не лише собак, але й інших домашніх тварин. Так, в Австралії всі кошенята, народжені після 1 липня 2000 р., а у Великій Британії всі лошата, отримані від спортивних коней, мають бути чиповані.

FCI (*Federation Cynologique Internationale*) ще в 1997 р. чітко висловилася на користь електронної ідентифікації. Ветеринарні асоціації, такі як FECAVA (*Federation of European Companion Animal Veterinary Associations*), а також професійні об’єднання ветеринарних лікарів багатьох європейських країн підтримують цей процес.

Загальне застосування електронного чипування та створення єдиної Європейської електронної бази даних, безумовно поліпшить правила проходження

митного та інших видів контролю, щодо ввезення та тимчасового перебування тварин на території Європейського Союзу та України.

Наразі в Україні електронну ідентифікацію тварин упровадили понад 20 ветеринарних клінік та ветеринарних лікарів міст Києва, Дніпропетровська, Львова, Миколаєва, Одеси, Харкова, Хмельницького, Білої Церкви, Маріуполя. Чипування зоопаркових тварин уже проводить Київський зоопарк. Чипуванням риб опікується Міністерство рибного господарства. Цікавим видається і той факт, що останнім часом жвавішають дискусії щодо перенесення електронної ідентифікації на інші види тварин. Зокрема, з 1 жовтня 2004 р. правила електронної ідентифікації поширені в ЄС не тільки на кішок і собак, але й на тхорів. Отже, з урахуванням вищевикладеного можна зробити висновок, що запровадження електронної ідентифікації тварин та дозвільний порядок таких процедур сприятиме більш ефективній реалізації прав власниками тварин, забезпеченням відповідальності за завдану шкоду тощо.

Аналізуючи доцільність запровадження дозвільно-реєстраційних процедур, необхідно також зауважити, що європейське законодавство прямо передбачає необхідність проведення процедур ліцензування зоологічних парків. Так, Директива Ради 1999/22/ЄС зазначає, що країни-члени повинні вживаючи заходів для ліцензування та інспектування існуючих та нових зоопарків [3]. Таке ліцензування повинно здійснюватися раз на чотири роки. Однак законодавство України не передбачає ліцензування такого виду діяльності, що вимагає внесення відповідних змін до Закону України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” [4].

Наступні вимоги, що містяться в міжнародних документах, які встановлюють стандарти реалізації права приватної власності на тварин, стосуються санітарно-ветеринарних вимог. Реалізація цих вимог відбувається через формування системи контролю дотримання власниками тварин вимог законодавства щодо профілактики, діагностики та лікування тварин, спрямованих на збереження їх здоров'я і продуктивності, запобігання їхнім хворобам та на захист людей від зоонозів.

Така система діє вже тривалий час, що дає можливість констатувати її повне інтегрування з європейськими та міжнародними стандартами. Так, уже відразу після запровадження системи електронної ідентифікації тварин в Європі, Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства, до складу якого входить Державна ветеринарна та фіто санітарна служба України, було видано Наказ “Щодо впровадження на території України електронної ідентифікації непромислових свійських та сільськогосподарських тварин” [5]. Уніфікованими є і документи, що використовуються під час внутрішнього та міждержавного перевезення тварин, вимоги до документації та боротьби із захворюваннями, переносниками яких можуть бути тварини.

Інша група вимог стосується освітньо-професійних вимог до осіб, які здійснюють поводження з тваринами. Так, Європейською Конвенцією про захист хребетних тварин, які використовуються для дослідних та інших наукових цілей в ст. 20 передбачено, що в установах-користувачах:

- a) призначається особа (особи), яка несе адміністративну відповідальність за догляд за тваринами та роботу обладнання;
- b) забезпечується в достатній кількості підготовлений персонал;
- c) вживаються відповідні заходи для забезпечення консультацій ветеринара та лікування;
- d) на ветеринара або іншу компетентну особу покладаються консультативні обов'язки в тому, що стосується нормального стану тварин.

Крім того, в ст. 26 додатково наголошується на тому, що особи, які здійснюють процедури або беруть участь у процедурах, або доглядають за тваринами, що використовуються в процедурах, включаючи нагляд, повинні мати відповідні освіту та професійну підготовку [2].

Законодавство України не містить вимог щодо професійно-освітніх характеристик осіб (у тому числі власників), які здійснюють поводження з тваринами. Так, Законом України “Про захист тварин від жорстокого поводження” передбачені окремі елементи таких вимог: “Продавець тварини зобов’язаний забезпечити покупця достовірною інформацією про вид, породу, стан здоров’я та інші якості тварини, а також про умови її утримання” (ч. 2 ст. 13 Закону), або: “У разі виникнення підозри на наявність у тварини захворювання особа, яка її утримує, зобов’язана негайно ізолювати таку тварину і звернутися до ветеринарного лікаря. Ветеринарні процедури щодо тварин можуть здійснювати тільки особи, які мають відповідну фахову освіту” (ч.ч. 2–3 ст. 10 Закону [1]). Разом з тим було б доцільним упровадити в національне законодавство вимоги щодо обов’язкового мінімуму знань власників тварин. Природно, що такі вимоги повинні стосуватися власників тварин, які використовують їх у господарській діяльності або утримують значну кількість особин тварин. У цьому випадку при встановленні ліцензійних умов щодо утримання тварин, варто передбачити положення, подібні до тих, що містяться в Європейській Конвенції про захист хребетних тварин, які використовуються для дослідних та інших наукових цілей:

Власники тварин, що перебувають у державній, комунальній та приватній власності та використовуються в господарській діяльності, зобов’язані забезпечувати навчання та перевірку знань осіб, допущених до поводження з ними, та забезпечувати відповідне консультивативно-ветеринарне забезпечення.

Власники таких об’єктів зобов’язані мати у штаті фахівців у галузі ветеринарії або укласти договори на ветеринарне обслуговування із підприємствами, установами, організаціями відповідного профілю.

Важливим є також питання забою тварин власниками. Так, Закон України “Про захист тварин від жорстокого поводження” в ст. 17 передбачає, що умертвіння тварин допускається: для одержання господарсько корисної продукції; для припинення страждань тварин, якщо вони не можуть бути припинені в інший спосіб; за необхідності умертвіння новонародженого приплоду тварин; при регулюванні чисельності диких тварин і тварин, що не утримуються людиною, але перебувають в умовах, повністю або частково створюваних діяльністю людини; за необхідності умертвіння окремих тварин, які хворі на сказ чи на інше особливо небезпечне захворювання або є носіями особливо небезпечної захворювання; за необхідності оборони від нападу тварини, якщо життя або здоров’я людей знаходиться в небезпеці.

При умертвінні тварин мають дотримуватися такі вимоги: умертвіння проводиться методами, що виключають передсмертні страждання тварин; приміщення, де проводиться умертвіння, повинно бути відокремлене від приміщення, де утримуються інші тварини; забороняється застосовувати негуманні методи умертвіння тварин, що призводять до загибелі від задушаша, електричного струму, бальзових ін’екцій, отруєння, курареподібних препаратів, перегріву, та інші бальзові методи; переробка тварин дозволяється тільки після їх умертвіння; умертвіння тварин, що страждають, проводиться негайно, якщо їх страждання неможливо припинити іншим чином.

Отже, законодавством детально врегульовані умови застосування умертвіння тварин власниками, які практично повністю відповідають міжнародним стандартам у цій сфері. Разом з тим Європейською Конвенцією про захист хребетних тварин, які використовуються для дослідних та інших наукових цілей передбачено, що тварина не повинна залишатися живою, якщо навіть у випадку відновлення її стану здоров’я до нормального в усіх інших відношеннях вона юморіно страждатиме від тривалого болю чи занепокоєння. Також Конвенцією передбачається, що рішення про умертвіння повинно прийматися компетентною особою, зокрема ветеринаром. Тому до національного законодавства було б доцільним внести додавнення, що рішення про умертвіння тварини у передбачених законом випадках приймається

власником за попереднім повідомленням ветеринарної служби за винятком випадків, коли провести таку консультацію не видається можливим. Зокрема, до таких випадків можна віднести умертвіння тварин, які загрожують життю та здоров'ю людей, або в порядку "дорізу" тварин, які скалічилися або отримали тяжкі травми, що завдають шкоди та не можуть бути вилікувані.

Таким чином, відповідно до загальноприйнятих міжнародних стандартів утримання тварин вимоги до приватних власників тварин можна класифіковати на такі групи:

1. Адміністративно-дозвільні (процедурні) вимоги.
2. Якісно-кількісні вимоги щодо забезпечення утримання тварин.
3. Санітарно-ветеринарні вимоги.
4. Освітньо-професійні вимоги.

Саме за цими напрямками відповідно до розглянутих позицій і повинно здійснюватися регулювання прав та обов'язків власників тварин та забезпечення дотримання міжнародних стандартів таких прав.

Список використаних джерел

1. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21.02.2006 р. № 3447–IV [Текст] // ОВУ. — 2006. — № 11. — Ст. 692.
2. Європейська конвенція про захист хребетних тварин від 18.03.1986 р. [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_137/conv.
3. Council Directive 1999/22/EC of 29 March 1999 relating to the keeping of wild animals in zoos (Official Journal, L 94, 9.4.1999, p. 24–26) [Electronic resource] EUR-Lex. — URL : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:094:0024:0026:EN:PDF>.
4. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 01.06.2000 р. № 1775–III [Текст] // ОВУ. — 2000. — № 27. — Ст. 1109.
5. Щодо впровадження на території України електронної ідентифікації непромислових свійських та сільськогосподарських тварин : наказ Міністерства аграрної політики України від 27.08.2003 р. № 65 [Електронний ресурс] Едина база чипированных животных Украины. — URL : <http://www.tracer.com.ua/data/news01.php>.

Рекомендовано до друку кафедрою екологічного права

Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"
(протокол № 3 від 15 листопада 2011 року)

Надійшла до редакції 23.11.2011

Шеховцов В. В. Правовые проблемы внедрения европейских стандартов реализации права частной собственности на животных

Исследуется правовая регламентация прав и обязанностей лиц, имеющих в своей собственности (в том числе частной) животных, осуществляющих деятельность, связанную с их оборотом, должна осуществляться с соблюдением норм международного законодательства в этой сфере и соответствием с основными стандартами Европейского Союза.

Ключевые слова: право частной собственности, животные, европейское законодательство, европейские стандарты.

Shekhovtsov, V. V. Legal Issues of Implementation of European Standards of Private Property in Fauna

The article examines the legal regulation of rights and duties of persons who have at their disposal (including private) fauna, carry out activities related to their turnover, should be done in compliance with international legislation in this area and according to basic standards of the European Union.

Key words: the right to private property, fauna, European legislation, European standards.